

K. T.
Unîversîteya Artûklûyî ya Mêrdînî
Enstîtûyê Ziwananê Ganîyan yê Tirkîya
Şaxê Mayzanistê Ziwan û Kulturê Kurdan
Projeyê Masterê Bêtezî

GOREYÊ REXNEYÊ EDEBÎYATÊ FEMÎNÎSTÎ TEHLÎLÊ
KITABÊ “BERO SÛR” YÊ BEDRÎYE TOPAÇ

Heja Tûlay ACAR

12721242

Şewirmend

Îbrahîm BÎNGOL

Mêrdîn, 2018

KILMNUS

Problemê cinîyan wextanê verênan ra nata verê merdimîye de problemanê serekeyan ra bîyo. Xora detpêkî ra hetanî nika hîrê tedayî merdîmanê dinya ser o tetbîq benê. Nê, tedayê neteweyî, sinifkî û cinsî yê. Problemê cinîyan zî yew parçeyê yê hîrêyin o. Helbet tarîxê merdimîye tayê zî tarîxê mucadelayan o. Cinî zî vera tedayan û cîyayîyan hertim mucadele kerdo. Xora bingeyê fikrê femînîstîye zî no mucadele yo. Ma zî waşt ke bi fikro femînîst biewnê edebîyatî kirmanckî û bi no qayde dest bi na xebate kerde. Na xebata ma bi perspektîfê rexneyê femînîstî tehlîlbîyayîşê kitabê Bero Sûr yê Bedrîye Topaç amade bîye.

Ma beşê yewinî ya na xebate de derheqê femînîzm û rexneyê edebîyatî de tayê melumatî dayî. Rexneyê edebîyatî de femînîzm çi yo? Rexneyê femînîzm de kancîn metodî yenê xebitnayenê? Qaso ke destê ma ra ame macewabê persanê winasîyan day. Ma beşê dîyinî de goreyê nê teorî perspektîfê Bedrîye Topaç û kitabê aye Bero Sûr wekenit û ez çarçewaya femînîzmî de Bero Sûrî ra ewnîya.

Na xebate de metodê mine îlmî çimeyan gêrayene bî. Ma eşkayêne bi goreyê rexneyê femînîzmî zafê eseranê edebîyatê kirmanckî ser o vinderê la na xebate bi kitabê Bero Sûr sînorkerde ya.

Kîlîtçekuyî: femînîzm, edebîyat, rexneyo femînîst, Bedrîye Topaç, Bero Sûr

ÖZET

Kadın sorunu çok eski zamanlardan beri insanlığın gündeminde olan sorunlardan biri olmuştur. Başlangıçtan bugüne kadar kadınlar yeryüzünde şu üç baskıya maruz kalmışlardır. Bunlar, cinsel, sınıfsal ve ulusal baskıdır. Kadın sorunu daha büyük ölçüde birinci türde kendisini hissettirmektedir. Elbette insanlık tarihi biraz da mücadeleler tarihidir. Kadınlar da baskı ve ayrımcılığa karşı her zaman mücadele etmişlerdir. Zaten feminist düşüncenin temeli de bu mücadeledir. Biz de Kırmancca (Zazaca) Edebiyatına femisnist bir düşünceyle bakmak istedik ve yola bu şekilde koyulduk. Bu çalışma Bedriye Topaç'ın Bero Sûr adlı kitabının feminist eleştiri perspektifiyle analiz edilmesiyle hazırlandı.

Çalışmamızın birinci bölümünde feminizm ve edebiyat eleştiri hakkında bazı bilgilere yer verdik. Edebiyat eleştirisinde feminizm nedir? Feminist eleştiri de hangi metodlar kullanılır? Elimizden geldiğince bu ve benzeri soruların cevaplarını verdik. İkinci bölümde ise feminist eleştiri teorisi ölçüğünde Bedriye Topaç'ın Bero Sûr adlı eserini inceledik ve bu eseri feminist eleştiri çerçevesinde değerlendirdik.

Çalışmamızın bilimsel yöntemi kaynak taramasıdır. Birçok Kırmancca (Zazaca) eserin feminist eleştiri çerçevesinde incelenmesi mümkündür ancak bu çalışmamız alan olarak Bero Sûr adlı kitapla sınılıdır.

Anahtar Sözcükler: Feminîizm, edebiyat, feminist eleştiri, Bedriye Topaç, Bero Sûr

TEDEYÎ

KILMNUS	2
ÖZET	3
DESTPÊK	5
1. REXNEYÊ EDEBÎYATÊ FEMÎNÎSTÎ	6
1.1. Wendoxan rê Rexne.....	7
1.2. Nuştoxe rê Rexne.....	7
2.GOREYÊ REXNEYÊ FEMÎNÎSTÎ KITABÊ BERO SÛR YÊ BEDRÎYE	
TOPAÇ	9
2. 1. Perre Pîye.....	9
2. 2. Kênayî	9
2. 3. Şefeq Çimanê Ma de Bî	10
2. 4. Têduştîye.....	11
2. 5. Bero Sûr.....	12
2. 6. Çuwe.....	14
2. 7. Eşq Gej o.....	15
2. 8. Hikayeyê Bînî.....	16
PEYNÎYE	17
ÇIMEYÎ	18

DESTPÊK

Eke ma rexneyê femînîzmî ra qal bikê ganî ma tewr verî femînîzm ra qal bikê. Yew terîfê femînîzmî yo ortax û hîra çin o. Çunke zereyê hereketanê cinîyan de tewir bi tewir grûbî estê. Îdeolojî û amancê nê grûban zî cîya-cîya yê. La ma ancîya zî eşkenê yew terîfê sade bikê. Bell Hookse terîfê femînîzmî wina kena: “femînîzm yew tevger a, amancê aye cinsîyetkarî û zextê cinsîyetkarîye qedênayîş o.¹ Nê terîfê basîtî ra teber Carolîne Ramazanoglu tayê taybetmendîyanê ortaxan yê heme grûbanê femînîstan wina rêz kena:

1. Femînîzm, wazeno ke têkilîya ke cinîyan merdiman ra gire dana, aye bivurne.
2. Femînîzm, rewşê ke heme komelî de rast û tebîî hesibîyenê, înan persena
3. Femînîzm, tarîx û demo ameyoxî perseno.
4. Femînîzm, tena yew îdeolojî nîyo pratîkê xo yo sîyasî zî esto.
5. Femînîzm, seba pratîkê sîyasî xirpe yo.
6. Hertim vera femînîzmî de yew xoverdayîş beno.
7. Femînîzm, objektîf nîyo labelê ancîya zî raşîyê melumatê aye nêbeno vîndî.²

Nê taybetmendîyan ra aseno ke tevgerê femînîstî zaf waran de mucadele dano. Nê waran ra yew zî edebîyat o.

¹ Bell Hooks; Feminizm Herkes İçindir, Tadayox: Ece Aydın ûêb., Çitlembik Yayınları, İstanbul, 2002, r. 4

² Caroline Ramazanoğlu; Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri, Pencere Yayınları, İstanbul, 1998, r. 26

1. REXNEYÊ EDEBÎYATÊ FEMÎNÎSTÎ

Rexneyê femînîzmî serra 1960î de mucadeleyê cinîyan ra bîyo peyda. Tarîxê edebîyatî de qey nuştoxî zafêr vîndî bîyê? Rexneyê femînîzmî nê persî ser ra vejîyo rayîr. Goreyê rexneyê femînîstî, esero edebî cor ra ewnîyeno cinîyan û heqaret keno.³ Femînîzm, zaf waran de dekonstruktîon kerdo. Nê waran ra yew zî edebîyat o. Rexneyê femînîst, esero edebî ra goreyê qaydeyanê femînîzm ewnîyeno û newe ra mana dano ci. Goreyê rexneyê femînîzmî, ziwan yew metodê cinîyan ser o zext kerdene yo. Femînîstî seba rexneyê edebîyatê femînîstî, nînan kenê:

- ❖ Metno edebî de fikrê patriyarka gêrayîş û cayê cinîyan ra ewnîyayene
- ❖ Tarîxê edebîyatî de nuştoxê nîmteyan bellî kerdene
- ❖ Çarçewaya femînîzmî de wendoxan û nuştoxan aktîf kerdene
- ❖ Nuşteyanê cinîyan hetê ziwan û edebî ra wekenitene
- ❖ Nuşteyê nuştoxe wekenitiş û taybetmendîya cinîyanê dewrê aye tespît kerdene
- ❖ Seba rexneyê edebîyatê femînîstî hem hetê îdeolojî hem zî edebî rê metodî rind vînayene.⁴

Seke ma cor ra zî va mîyanê tevgerê femînîstî de tewir bi tewir grûbî estê. Rexnegirî femînîstan goreyê nê tewiranê xo çar metordan xebitnenê.

Femînîstîya Komelkî: Cayê cinîyanê komelkî û wezîfeyê înan esero edebî de senîn o? Cewabê nê persî gêrenê.

Femînîstîya Semîotîkî: Cinîyî metno edebî de bi çi kod benê û nê kodî ênê ziwan? Cewabê

³ Berna Moran; Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, r. 14

⁴ Zeliha Öztürk; Feminist Edebiyat Eleştirisi ve Yöntemi, Tarîxê Vînayîşî: 15 Çele 2013
<http://www.tarihistan.org/yazarlar/zeliha-ozturk/feminist-edebiyat-elestirisi-ve-yontemi/4461/>

nê persî gêrenê.

Femînîstîya Psîkolojîyî: Goreyê teorîyê psîkanalîzî eser de rolê cinîyan ra ewnîyenê. Îmgeya cinîtî hetê psîkolojî ra metn de senî aseno? Cewabê nê pesrî gêreno.

Femînîstîya Markîstî: Eserê edebî de goreyê marksîzm cayê cinîyan senîn ê? Cewabê nê pesrî gêreno.⁵

Femînîstî goreyê te deyî radi metodan xebitnenê.

1.1 Wendoxan rê Rexne

Goreyê nê metodî cinî û camêrdî metnî ra çîyanê cîya-cîyayan fehm kenê. La tîya de cinîtî sey cinse bîyolojî nîyo. Goreyê nê metodê femînîzmî cinîtî bi maya xo ra bîyayîş nêbena. Cinîtî bi kultur û zanayena cinîtî bena.⁶

1.2. Nuştoxê rê Rexne

Dî rayîrê nê metodî estê;

Goreyê nê metodî yew adetê cîyayî yê nuştoxê esto. Cinîyan demo vîyarte de eynî zextî dîyê. No semed ra ê dinya ra, cuye ra çîyêko cîya fehm kenê. Na cîyatî eynî zext û heqaretan ra beno peyda. Psîkolojîyê înan de çîyê eynîtî zaf ê. Cinîyan mîyanê xo de yew kulturê cêrên kerdo peyda. Naye ra mîyanê nuşteyanê nuştoxanê cinîyan de mewzûyê ortaxî zaf ê.⁷ Çünke cuye înan maneno yewbînan. Ernest Baker nê mewzûyî ser o wîna vano; Mabi rayîrê tesadufî weçînitî çend nuştoxan wekenitî. Mîyanê înan de yew ahenk beno peyda û eynîtîyê înan ser o cinîtî zaf vejîyena.⁸

⁵ Erbil Korkmaz; Feminist Edebiyat Kuramı ve Firuzan'ın Nehir Adlı Öyküsü, Tarîxê Vînayîşî: 8 Çele 2013 <http://erbilkorkmaz.wordpress.com/2013/01/08/feminist-edebiyat-kurami-ve-furuzanin-nehir-adli-oykusu/>

⁶ Berna Moran; r. 250

⁷ Şen. Can; Feminist Edebiyat Eleştirisi ve Nihan Kaya'nın "Gelin" Hikayesinin İncelenmesi, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, CBÜ Yayınları, Manisa, 2011, r. 450

⁸ Arêkerdoxî: Çakır, Serpil û Akgokçe, Necla; Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1995, r. 166

Rayîrê dîyinî de zîwanê cinîyan cîyayî esta yan nê?Cewabê nê persî yenê gêrayênê.Mîyanê cinîtî û vatişê cinitî de ortaxî rê nîyadanê.Rexnegirî no rayîr rêça Derrîda û lacan ra şonê.Namdarê nê rayîrî Helene Cixous, Luce Îrîgaray, Julîa Krîsteva ya.Nînan yew zîwan wazenê ke no zîwan xo bişano cinîtî ra.Ê wazenê ke no zîwan de tezdî nêbo û heme cîyatî zereyê xo de bisevekno.⁹ Goreyê Daly zî eke raştî zîwan ra beno peyda ganî ma zîwan birijnê yan zî reyna mana bidê ey.¹⁰ No rayîr zafêr metod gêyrayîş de eleqedar beno.

⁹ Berna Moran; r. 250

¹⁰Josephine Donovan; Feminist Teori, İletişim Yayınlan, İstanbul, 2010, r. 290

2. GOREYÊ REXNEYÊ FEMÎNÎSTÎ KITABÊ BERO SÛR YÊ BEDRÎYE TOPAÇ

2.1. Perre Pîye

“(…) Maya min a ke her wext çime xo hît ê... çi wext qalê camêrdan bibo a mi ra vana “kêna mi xo camêrdan ra bisevekne. (…)”

Nê cumleyan ra aseno ke ma domantî ra bi cinsîyetê komelkî neqîşîyenê. Komelî ma rê musenenê ke cinî û camêrd tezdê yewbînî yê. Kênekî her çiyî ra ver komelî ra seveknayîşê namusê xo musenê. Cinî bi no şeklî benê namusê yewî, benê sey çiyê, benê sey obje. Cinî benê objeyî, nêbenê kerdox. Benê objeye aîleyî, benê pbjeyê mêrdeyê xo. Cinî hertim maya yewî, waya yewî, cinîya yewî benê, tena xo nêbenê.

2.2. Kênayî

“(…) Mele seke ey nêheşnena ancî heto yew ra veng dayêne heto yew ra kî pay neyêne genimî. Eke ameye duştê pîyê xo vînete. Berz berz solix girewtêne. Bi vengode tersonekî va:

-Bawo, maya mi vat lez bero keye.

Usivî vuşturiya destê xo de şane ra, va:

-Ez karê destê xo caverdî û berî keye? Ya. Erê Melê, maya to ancî çi hakan kena.

Mele tersan ver vengê xo rind şenik, va (…)

Nê cumleyan de ma îqtîdarê camerdan vînenê. Camêrdî cuye de her warî de binê zextan de manenê. Ê zî cinîyan gêne binê zextê xo. Cinî bena yew warê îqtîdarê camêrdan. Kêneka qije pîyê xo ra tersena. Çunke pîyê aye ters dayo înan. Aye ra bi vêngêko tersonek pîyê xo de qisey kena. Tersî ra nêşkena vengê xo berz bikero. Bêvengîya cinîyan wina dest pêkena.

“(…) Usivî cinîya xo ra çime xo remnayî. Cinîka kokime ra va:

-Lajê mi senîn o?

Cinîke bi huyayîş va:

-Ero, lajek nîyo! Reyna çênaya to bîye la na rey di heb ê. Cinîya to ya newîye to rê di kêneyî pîya ardî.

Senî ke cinîke winî va, cixare mîyanê lewanê Usivî ra gina bi erd ro. Bi her di destanê xo ber pêgirewt, lerza va:

-Kêna dele, yew nîyê, di delî pîya ardî. Mi de şenikê ya ... Nano ke berê mi de werdo aye rê heram bo. Lew û pîrnikanê aye ra bero.

Ez aye ra pers kena. Cinsa kutikî...

Cinîya Usivî, kokimê tehn da û zeleqîya yaxeyê Usivî ro. O şana ra, bi hers va:

-Kutik ti ya. Cinsê kutikan kî tî ya. Hedayê kêneyê ma yê rindek û bîaqilî estê. La to se kerd? To emre Heqî qebul kerd. To vat ez lajek wazena. To her roja Heqî mezgê mi werd. Ti reyna şîya zewicîyaya û hewîye arde mi ser. De, to dî? Heqî to rê se kerd? Çimê to roşt bê. Êdî heşt kêneyê to estê. (...)"

Tîya de Bedrîye Topaçe nêwaştîşê domananê kênekan û hewîtî xo rê mewzû kena. Nê dş problemê zafêr kîştî yewbînî de benê. Komelî patrîyarkayê nesl lajekan ra dewam kenoç No semed ra kes kênekan nêwazeno. Cayê bejayî de lajek sey karker yeno diyene. Cayê lajan no hetî ra zî muhîm o. Eke lajê camêrdî nêbo camêrd hewî ano cinîya xo ser. Cografyaya ma de destûrê hewîtî dînî îslamî ra yeno. Ma verê zî vah eme dînî pederşahî yê. Îslam zî winî yo. Mujde Aslan hewîtî zaf rind terîf kerda; kince mergî.

2.3.Şefeq Çimanê Ma de Bî

“Lew panayîşê to yo tewr verên yeno vîrê mi. Eşqî reyayê ma girewtbî xo dest. Awiranê to zerrîya mi sey kardîya tûje kerdîbî leteyî. Çi weş bî! Çi rindek bî! Mi bêveng ti hêdî-hêdî antibî zereyê xo. Mi xo ra yew lete verdaybî lewanê to de. Tewr verê, mi a vîsta de hetê xo yo merdinm rut repal dîbî. To remayox lew naybî lewanê mi ra. O wext eşq asî û remayox bî. Ma remayox qayîte yewbînî kerdêne, remayox hes kerdêne û remayox şa bîyêne. Heme seydvani ma dîma gêrayêne la ma zerrîyanê yewbîn de xo nimnayêne. Gama ke lewê to lewanê mi ra kewtbî dûrî ez peşmerîyabîya û mi xo ser de

qayîte asmênê kewayî kerdîbî. To vatbî “se bî?” ez şermayabîya. Mi to ra rast nêvatbî û vatbî “çiyê çin o.” Bi rastîye zaf çî bîbî a vîste de. Çike gama ke lewê to ginaybî lewanê mi ro ez kewtbîya mîyanê awa Dicle û aye de herekîyabîya. A game ez heme koyan de zirçabîya. Mi xebere daybî heme dinya. Mi vatbî “biheşne” Ey lew na mi ra.”

Bedrîye Topaçe bicesaret, lew panayîşê tewr verên yê yew kêneke ra qal kerdo. O lew panayîş de hîsê kêneke senî bîyê ma rê behsê naye kerda. Hem zî zaf hîra îfade kerda. No karf cesaretin o. Çunke şarê ma muhefazakar o. No semed ra nuştîşê cinsîtîye hem hetê camêrdî hem zî cinî ra zaf cesaret wazeno.

2.4. Têduştîye

-Dayê!

-Vajê Fata mi

-Pekî qey birayê mi Mem, eke mêmanî ameyî, înan de nîşeno ro û nan weno? Ti mi ra vana, “Ti del a. Ala ti uca vinde.” Ê ez badê cû piştwerdîya înan ra xo kena mird?

- O camêrd o Fata mi. Ez coka winî vana.

Ez zî cinî ya daye. Ma se bîyo?

-Erê eyv o eyv!

-Ez eyv nêkena daye. Nan wena.

...

-Dayê!

-Erê vajê.

-Camêrdan ra çî nêmcetîya ma esta?

-Erê Fatê! Mezgê to de çî esto? Î senî qese yê ti pers kena? Ez to ra vana, î camêrd ê. Eyv o. Ti vana çî nêmcetîya ma esta?

-Dayê! Ti zana? Kitabî vanêwexto virên de cinî homayî bîyê. Ê merdimîye înan ra vayo îlahe. O wext têduştîye bîya. Qet herb-merb çin bîyo. Çî wext merdimîye bawerîya xo de vato “homayî” êdî o wext rîyê erdî de kî vengê camêrdan bîyo berz. Bi rastîye homayan vengê îlaheyan kerdo kêmi, camêrdan kî vengê cinîyan kerdo kêmi. Wextê îlaheyan û cinîyan qedênayo. Dima kî wextê homayan û camêrdan dest pêkerdo. Her ca de herb

vejîyayo. Têduştîye qedîyaya.

-...

- Daya mi, wina qayîtê rîyê mi meke. Ez nevana tarîx vano.

- Erê çêna kutikî, hen qisey meke. Guna ya. Zerrîya Heqî bena tenge.

- Dayê! Erê zerrîya mi zî bena tenge.

- Ma ez se bikerî? Ti dewa mêrdeyî kena?

- Nê daye. Ez têduştîya xo wazena.

- Ala qayîtê na çêna kutikî bikerê! Ala senî sey dele vengbirnayîş nêzana! Hewwû!..."

Maya kêneke fikrê xo de nerkî ya. Qet cayê xo yê komelkî pers nêkena. Aye cayê xo qebul kerdo û kêneya xo rê zî musnena. Ma eşkenê vajê cinîyî zî patrîyarka rê ardim kenê, cuya ey kenê derg. La xebera zafêrê cinîyan rayîra cîyaye ra çin a.

Topaç qalê dewrê maderşahi kena. Vana o wext dinya de herb çin bî yanî Topaçe bawer kena ke dinyaya cinîyan de cayê herbî çin o. Dinya cinîyan de têduştîye û cîyatî ra heskerdiş esta. Ma waştîşê wextê maderşahi vînenê. Wextê patrîyarka de şidet û herb kêmi nêbeno. Yanî bin ra vana ke berpirsîyarê no halê dinya patrîyarka yo.

Bedrîye Topaçe bi vatişê qehramana xo ya kêneke têduştîye wazena. Têduştîye waştene yew helwesta femînîst a.

2.5. Bero Sûr

"(...) Cinî zirçenê goşanê mi de. Cinîyê ke semedê eşqî bîye gunekar û kişîyayê. Cinîye ke yew mezela xo çin a. Tenayîya înan zerrîya mi girewta xo dest. (...)"
Tîya de dejê cinîyan sey dejê xo qîrayena. Ma vernî de vatbî ke mîyanê cinîyan de yew hîso ortax esto. Merdim eşkeno nê cumleyan sey nimûneya na rastîye nîşan bido. Nuştuxe naye ra teber zî tesîrê dînî nîşan daya. Heme dînî pederşahî yê. Cinîyan ser o bîyê sedemê zextan. Merdimî seba dîn û güne cinîyan kişenê.

"(...) Zerrîya mi de yew estare asmêne x ora bêveng û vaz xiz beno. Cayê de yew bira waya xo ya çimsîyaye semedo ke hes kerdo kişeno. Semedo ke zerrîya aye teyran de

govend girewta. A kêneka hetserrîye bêestareyan helme xo yo peyên dana. (...)"

Topaçe nê cumleyan de cîneyetê namusî ra qal kena. Estareyo ke bêveng xiz beno yew cinî ya. A estare ancî yew cinî dejnena. Topaçe tîya de yew mewzûyê bînî ana ma vîr. Komelê pederşahî de camêrd bîyayîş zaf çetin o. M zaf nimûne dîyê ke birayan yan zî pîyanê kênekan bi zextê komelî ver kênekî kiştê.

(...) Ez şilîye xo rê kenê sitare û şilîye varena ruhê mi ro. Ez bena hît. Kincê min ê hîtbîyayî dusîyenê canê mi ra û memikê mi, hetê mi pîzeyê mi heme vejînê meydan. Şilîye mi viran verdana. Merdimê vêşanî qayîte mi kenê. Qayîte rutîya mi kenê. Ez qet nêşermayena. Wa bikerê. Ê çiqas qayîte kenê bikerê ez zana ke nêşikînê rutîya ruhê mi bivînê. (...)"

Rutî, kincê cinîyan heme wext bîyo yew problem. Merdiman yew hete ra dîn yew hete ra... Cinîyî senî kincan bidê xo ra ê vanê. Leşê cinîyan seke yê inan ê. Tîya de Topaçe zî bi rayire qehramana xo bemanatîye rutî ana zîwan.

" (...) La ez zana ke ne kuçane tarîyan û hîtan de yew ber esto. Yew ber esto û peyê ê berî de yew merdîmo şair esto. Yew merdîmo ke hîna sêneyê xo de eşq sevekneno. Û o nika bi heme şîranê rindekan mi paweno. La ez rind zana ke o ber cinîyan re qedexe yo. Kamcîn cinîye şêro peyê e berî merg keweno cuya aye. (...)"

" (...) Ez peyê yew berê sûrî der a. Bero ke cinîyan rê qedexe yo. Û zîwanê mi sey kila adirî mîyane lewanê ey de fetilino. Ez adir ruşnena zerrîya ey. Ez gunayanê heme cinîyan gêna xo ser. Adir beno berz dormeyê ma de. Ma adir de çerexînîme edî. O kî zîwanê mi gêno mîyanê lewanê xo û sey teyşanê hezar serran misneno. Beno yew qirîya bêvenge gineno leşa mi ro. Vano "Ti zana no hewn ke qedîya ma kişenê." Ez vana "Ya." Ez zana. Çike ma peyê yew berê sûrî der îme." O peşmerîyeno. Peşmeriyayîşê ey heme xirabîyan ma ra fînenê dûrî. Ma şewe ancenîme huyayîşê xo ser. Versîya eşqî ma rê bena lihef û ma lewanê yewbîn de bêkamîye fetilînîme. Ma na şewa temmuze de yewbîn de firar îme. Ma!., yew cinîke û yew merdim. Heyfê eşqî genîme şewvan ra. Tu kes nevînenê. Tu kes nalayîşanê ma fehm nekeno. Tu kes cayê nê berî nêzano. Çike emşo ez seba cinîyan zîwanê koyan de hewnan vînena. Çike emşo ez seba cinîyanê ke semedê eşqî kişîyayê yew merdimî bêar gêna leşa

xo.Ez yew merdimî bieşq leşa xo de kişena. Çike emşo ez peyê yew berê surî der a. (...)"

Topaçe tîya de cînayetanê namusî ana verê çimanê ma ver. Hikayeya Bero Sûr yew manîfesto yo.Yew serewedaritiş o. Bero Sûr manaya eşqî der o. Eşq zî cinîyan rê qedexe yo.Na hîkaye de qehramana Topaçe zî femînîst a. Ganî pratîke fikrê yew femînîste zî bibo.Tîya qehramana femînîste zî pratîkê fikrê xo ana ca. Seba heme cinîyane ke ameyê kiştiş sere wedarena.Vera qedexe û guneyî vejîna û şona peyê berê sûrî. Topaçe bin o qayde cesaretê qelema xo nîşanê ma dana. Qelema aye cinsîyetîye ifadekerdiş û komelî ra nêtersa.

2.6. Çuwe

"(...) Silî va:

Waye xeyr o?Ti tîya qey ništa ro?

Gule va:

-Ez bostan awe dana

Sili qayîte waye kerd û va:

-Bostan awe dana? Bê awe? Ti qey verê awe ranêkena? Ti verê awe rake ke bostan awe bide waya mi.

Gule bêzerrî va:

Bira, ez kî wazena verê awe rakerî û bostan awe bidî. La ewro nobeta mi nêbîye. Mi qayît kerd ke bostan ziwa beno. Mi va no germê pêroji de kes bostan awe nêdano û mi awe birne.

Silî va:

-Eee!

Gule vengê xo kerd berz û va:

-Eee! Nobeta keyeyê Ap Hemedî bîya. Ame ke ê awe birnaya, zaf hêrs bî û na çuwe tîya tîkmîş kerde, tayê milqî kî kerd û dima şî.

Silî va:

-Çuwe?

Gule destê xo hetê çuwe ser şana ra û va:

-Ya. Çuwe. Heşa to ra, Ap Hemedî va "Kam ke reyna awe birreno, na çuwe xo..."

Silî qayîte waye kerd, qayîte çuwe kerd, qayîte Gule kerd û va:

-Heww! Waye waye, to rê çuwe çiyê nêkena. Ti xo re şo bostanê xo awe bide. (...)"

Taybetmendîyanê otorîterîya patrîyarkalî ser o bale antene helwêstêka femînîst a. Ziwanê na hîkaye ra fikrê nêrkîti aseno. Ziwanê nêrkî de zaf milqî û heqaret esto. No zî şidetê fekkî yo. Camêrdî wexto ke yew problem vînenê nê rayîrî xebitenê. Trafik de, xeripîyayîşê çî-mîyan de ûsn. Rayîre inan milqî kerdiş o. Manaya mat mendişe Gule zaf xorîn o. Cuye de ziwanê nêrî cinîyan rê cayê hereketî neverdano û cinî wina mat manenê.

2.7. Eşq Gej o

“ (...) A roje kî Asmîne hemeyê roje xebetîyabî. Karê xo ke qedênabî seba ke şero keyeyê xo otobuse pawitêne. La nezana ke kotî ra ameya, yew lemate ginaye rîye aye ro. Tesîrê lemate ra ginaye erd ro. O wext rîyê wayîrê lemate dî. No mêrdeyê aye bî. Anci rêça aye dîbî. Rîyê ey hêrs ra sey çilqa gonî bî. Fek ra boya reqî vaydîyêne. Bi huyayîşêko tinazîn vat:

-Mi to ra nêvat ti şîrê kotî ez to vînena. Xelasa to destê mi ra çin a. Ney rind mezgê xo de ca bike!

Asmîne hêrs ra zirçaye:

-Êdî bes o. Mi ra dûrî vînde. Ma her çî qedena. Ti mi ra çî wazena?

Hîna ke qîseyê aye tamam nebî, mêrdeyê aye yewna lemate da rîye aye ro. Kulmê ey ameye pîrnika aye ra gonî verdiya de. Asmîne rind zanayêne ke destê ey ra remayîş çin o. Anci kî bi hevîye kesê ke der û dormeyê înan de yenê û şonê înan ra ardim waşt. La tu kes eleqedar nebîyene. Înan tena qayît kerdene.

Merdeyê aye tewr zaf dayêne rîyê aye ro. Aye kî bi destanê xo sereyê xo

seveknayêne. La ancî kî duştê ey de bêqewete bîye û şikîyêne xo ver de bido. Lew û pîrnikan ra gonî verdîyêne de. Heta ke qefelîya da aye ro. Tenê ke vinet beçika xo hawa de şane ra û vat:

-Caye to yan leyê min o yan kî goristan o. Wexto ke qisey kerdêne ziwanê ey sey marî zereyê fekî de hereket kerdene. Û yew vengo temaşe zî kewtêne mîyanê çekuyanê ey. Vengê xo bineyke kerd nermek û vat:

-Ez bawer kena ke to na rey ez rind fehm kerda!

Nîyada ke aye ra yew veng nevejîno tayê milqî kerdî û yewna paskule da piro. Edî hêrsê xo şikîyabî û karê xo kî qedênabî. Sereyê xo kerd pak û seke yew çî nebîyo wina uca ra kewt dûrî. Qet xo dima kî qayît nêkerdêne.”

Na hîkaye de sey mewzû şîdeto ke cinîyan ser o tetbîq beno yo. Verê çimanê her kesî de cinî êna kiştîş yan zî yena kuwayene la kes dest nêzereno. Çira? Çünke munasîb nîyo ke merdim bikewo mîyanê cinî û mêrdeyê aye. Yan zî cinî kuwayîş heq kerda. Cuya rastkêne de zî rewşe wina ya, hîkaye de zî. Komelanê feodalan de cîya bîyayena cinî û mêrdeyî sey çîyêko tebî nêno vînayenenê. Goreyê nê komelan heqê mêrdeyan esto ke cinîyanê xo ra vajê "Cayê to yan leyê min o yan kî goristan o." No fikir, bîyo sedemê kişîyayîşê zaf cinîyan. No semed ra şîdet seba tevgerê femînîstî problemo tewr muhîm o.

2.7. Hîkayeyê Bînî

Hîkayeyanê bînan de zî qehremanî zafêr cini yê. Nê hîkayeyan de Topaçe ciwîyayîşê cinîyan ra qal kena. Nuştoxan eserê xo de kare cinîyan ra cor ra ewnîye. Sey çend nimûneyî; neqîş, werdox, bîblo, xemilîyayîşê keyan... Ne çî-mîyan çimê nuştoxan de beqiyet e. Topaçe winî nêkerdo. A ma rê musnena ke dînya û karê cinîyan tena nînan ra nêwê. A, hîkayeyanê xo de bawerî, serewedaritîş û tenatîyê cinîyan ra zî ters, eşq û xemgînîya cinîyan, ra zî qal kena.

PEYNÎYE

Edebîyatê ma hêdî-hêdî aver şono û la bi goreyê bêjan kategorîzekerdişê hîkayeyan û romanen hema zaf rew o. Hîkayeyê ke nusîyenê zafê înan de merdim rastê ekolan û taybetmendîyanê ewnîyayîşanê edebîyan yeno. Hîkayeyê ke Bero Sûr de ca gêne ra tehmê edebîyatê femînîstî yeno girewtene. Goreyê zanayîşê ma no kitabê hîkayeyan esero tewr verêno ke tede perpektîfo femînîst yeno vînayene. Aye ra ma zî waşt ke hîkayeyanê nê kitabî goreyê rexneyê edebîyatê femînîstî analîz bike û heta ke ma dest ra ame ma no zî kerd. Tesbît û fikrê ma yê bînî ke ma netîceya na xebate de resayî nê yê:

Hîkayeyanê Bedrîye Topaç cuya ma ra ye. Heme raşt e. Bero Sûr sey resmê xemgînî yo. Problemê cinîye zaf ê. Topaç zî nê probleman de eleqedar bena û ca dana nê probleman. Kitabê aye de hem problemanê cinîyan rê îsyan hem zî azadîya cinîbîyayîşî estê.

Qapaxê kitabî de yew resmê berê sûrî esto. No resim yê “berê qedexeyî” yo. No, yew mesaj dano ma; no kitab, kitabê cinîyan o. Beno vengê bêvengîya înan. Metodê nuştoxê Bedrîye Topaç nê yê:

- ❖ Aye cesaretê nuştişî kerd.
- ❖ Qehramanê hîkayeyanê aye hîna zafêr cinî yê.
- ❖ Qalê problemanê cinîyan kena. (Sey nimûne: cînayetê namusî, hewîtî, qedexeyî...)
- ❖ Cuya cinîyan ra qal kena.
- ❖ Otorîteya patrîyarkayî eşkere kena.
- ❖ Ziwanê aye sert nîyo, sey şîre ahengin o.
- ❖ Bi heme cinîyan empatî kena.
- ❖ Nuştayê aye de zaf mewzûye xirpeyî esto.

Ma netîceya melumatanê corênan de eşkenê vajîme ke Bedrîye Topaç cayê xo mîyanê nuştoxanê femînîsan de girewto.

ÇİMEYİ

A Kitabî û Kitaban ra Beşî

Topaç, Bedriye; Bero Sûr, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2012

Hooks, Bell; Feminizm Herkes içindir, tadayox: Ece Aydın ûêb., Çitlembik yayınları, İstanbul, 2002

Arêkerdoxî: Irzık, Sibel û Parla Jale; Kadınlar Dile Düşünce, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009

Arêkerdoxî: Güzin, Yamaner ûêb.; Sandık "Sessiz Kadınlığın Dili", Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2008

Şen. Can; Feminist Edebiyat Eleştirisi ve Nihan Kaya'nın "Gelin" Hikayesinin İncelenmesi, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, CBÜ Yayınları, Manisa, 2011

Moran. Bernaj; Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

Arêkerdoxî: Çakır, Serpil û Akgokçe, Necla; Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1995

Ramazanoğlu, Caroline; Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri, Pencere Yayınları, İstanbul, 1998

Donovan, Josephine; Feminist Teori, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

B Çimeyê Dîjitalî

Öztürk, Zeliha; Feminist Edebiyat Eleştirisi ve Yöntemi,

<http://www.tarihistan.org/yazarlar/zeliha-ozturk/feminist-edebiyat-elestirisi-ve-yontemi/4461/>

Korkmaz, Erbil; Feminist Edebiyat Kuramı ve Firuzan'ın Nehir Adlı Öyküsü, 2013

<http://erbilkorkmaz.wordpress.com/2013/01/08/feminist-edebiyat-kurami-ve-furuzanin-nehir-adli-oykusu/>

T. C.
Mardin Artuklu Üniversitesi
Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü
Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı
Tezsiz Yüksek Lisans Projesi

FEMİNİST EDEBİYAT ELEŞTİSİNE GÖRE BEDRİYE TOPAÇ’IN
BERO SÛR ADLI KİTABININ TAHLİLİ

Heja Tülay ACAR

12721242

Danışman

İbrahim BİNGÖL

Mardin, 2018